

Айтбаева А.Б., Қасен Г.А.,
Мырзаханова А.

**Қазақстандағы
арт-педагогикалық және
арт-терапиялық жұмыстар
мазмұнын дамыту және
жетілдіру перспективалары**

Мақалада Қазақстан Республикасының арт-педагогикалық және арт-терапиялық жұмыстар мазмұнын дамыту және жетілдіру бағытын болжау нәтижелері ұсынылған. Мақаланы талдау арқылы арт-педагогикалық және арт-терапиялық түсініктердің бірыңғай мәні жасалмағанын көруге болады, соңғы жылдағы мақалаларда мынадай сөз тіркестері кездеседі: «арт-терапиялық педагогика», «өнер психопедагогикасы», «арт-педагогикалық технология», «арт-педагогикалық тұғыр» және т.б. Әдебиеттерді талдау негізінде болжаудың бірнеше типтерін бөліп қарастырады: классикалық болжау (оның негізі арт-терапияның экспрессивпен, коммуникациямен, символдармен, көркем өнер әрекеттеріне де байланысты негізделеді), қолданбалы болжау (шығармашылық үдерісінің өзі маңызды жағдай); педагогикалық болжау (білім беру саласында арт-терапевтердің рөлінің артуы); психологиялық болжау (визуалды және пластикалық экспрессия «тілінің дамуы мен жетілуі»). Қазақстанда жүзеге асырылатын арт-педагогикалық және арт-терапиялық қызметтер мысалында арт-педагогикалық және арт-терапиялық жұмыс мазмұнын жетілдіру бағытының картасы ұсынылады.

Түйін сөздер: арт-терапия, арт-педагогика, арт-педагогикалық жұмыс, экспрессивті өнермен интермодальды терапия, би – қозғалыс терапиясы, драматерапия, арт-педагогикалық қызмет.

Aitbaeva A.B., Kassen G.A.,
Myrzhanova A.

**Prospects for the Development
and Improvement of the Content
by the Art Teaching and Art
Therapy Work in Kazakhstan**

The article presents the results of forecasting the development and direction of improving the content of art teaching and art therapy work in the Republic of Kazakhstan. Analysis of publications suggests that a unified understanding of art pedagogy and art therapy is not yet generated, in the publications of recent years there are phrases such as: «art therapy pedagogy and psycho-pedagogy art», «art pedagogical technology», «art pedagogical approach», etc. Based on the analysis of literature several types of prediction are highlighted. Foundation of art therapy with its expression, communication, symbolization, with an action which involves artistic creativity); applied forecasting (where the process of creation); the pedagogical forecast (increase of the role of art therapists in education); psychological projection (development and improvement of the «language» of visual and plastic expression). Proposed map of the ways of improving the content of art teaching and art therapy work-for example, implemented in the Republic of Kazakhstan art teaching and art therapy services in Kazakhstan.

Key words: art therapy, art education, art teaching, art therapy work, therapy, intermodal expressive arts, music therapy, dance-movement therapy, drama therapy, art-pedagogical activity.

Айтбаева А.Б., Касен Г.А.,
Мырзаханова А.

**Перспективы развития и со-
вершенствования содержа-
ния арт-педагогической и
арт-терапевтической работы в
Казахстане**

В статье представлены результаты прогнозирования развития и направления совершенствования содержания арт-педагогической и арт-терапевтической работы в Республике Казахстан. Анализ публикаций позволяет утверждать, что единого понимания сущности арт-педагогики и арт-терапии пока не выработано, в публикациях последних лет встречаются такие словосочетания, как: «арт-терапевтическая педагогика», «психопедагогика искусства», «арт-педагогическая технология», «арт-педагогический подход» и др. На основе анализа литературы выделяется несколько типов прогнозов: классический прогноз (в основе которого лежит основание арт-терапии с её экспрессией, коммуникацией, символизацией, с действием которых и связано художественное творчество); прикладной прогноз (где важен сам процесс творчества); педагогический прогноз (возрастание роли арт-терапевтов в сфере образования); психологический прогноз (развитие и совершенствование «языка» визуальной и пластической экспрессии). Предлагается карта направлений совершенствования содержания арт-педагогической и арт-терапевтической работы на примере реализуемых в РК арт-педагогических и арт-терапевтических услуг в Казахстане.

Ключевые слова: арт-терапия, арт-педагогика, арт-педагогическая работа, арт-терапевтическая работа, интермодальная терапия экспрессивными искусствами, музыкальная терапия, танцевально-двигательная терапия, драматерапия, арт-педагогическая деятельность.

**ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ
АРТ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ЖӘНЕ АРТ-ТЕРАПИЯ-
ЛЫҚ ЖҰМЫСТАР
МАЗМҰНЫН ДАМУ
ЖӘНЕ ЖЕТІЛДІРУ
ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ**

Кіріспе

Соңғы жылдары Қазақстан Республикасында психотерапия саласында, сондай-ақ, жалпы білім беретін оқу орындарындағы оқыту мен тәрбиелеу ісінде де арт-әдістерді қолданумен байланысты практикалық психологиялық қызмет көрсету аумағы айтарлықтай кеңейіп отыр. Бұл әдістердің маңызының күн санап артуы мектеп оқушыларын оқыту мен тәрбиелеудің басқа да дәстүрлі және жаңашыл әдістеріне қарағанда артықшылық жақтарымен түсіндіріледі. Осы әдістердің көмегімен тұлғааралық және тұлғаішілік конфликтілер, дағдарыстық, мазасыздық жағдайлар мен психологиялық жаракаттар анықталып ары қарай шешіледі. Мұның сыртында, бұл әдістер тұлғаның шығармашылық әлеуетін өзектендіріп, оның креативтілігі мен жекетұлғалық тұрғыдан өсуіне жәрдемдеседі.

Еліміздегі етек алып тұрған жастар мен жасөспірімдер арасындағы суицид көріністері проблеманың алдын алудың рөлін арттырады. Ал, біздің пікірімізше, мұның өзі арт-педагогикалық және арт-терапевтік қызмет көрсету арқылы әбден іске асырыла алады, яғни, мұқтаж адамдарға өнермен кең түрде психологиялық-педагогикалық тұрғыдан – арт-әдістерді (сурет қана емес, сонымен бірге сөз, қозғалыс, музыка, дыбыстар, ағаш пен сазбалшық сынды табиғи материалдармен жұмыс) қолдану арқылы емдік әсер ету.

Сондықтан да, біздің ойымызша, бұл әдістерге жалпылама тән нәрсе – олардың жасырын мазмұны тұлғаның нағыз шынайы бағытын айқындап, қоршаған ортамен, өзімен субъективті қарым-қатынасын диагностикалауға және оның бейсаналық құрылымдарына ықпал жасауға мүмкіндік береді.

Солай бола тұрса да тұлға қызметі мен мінез-құлқындағы негативті құбылыстар мен суицидтік көріністердің алдын алуда арт-терапия мен арт-педагогика әлі де өзіне тиісті орын ала алмай отыр. Өкінішке орай мұндай жағдай Қазақстанға да тән. Сондықтан да, біз арт-педагогикалық және арт-терапиялық қызметтің Қазақстан Республикасындағы даму үрдісін болжай отырып, бұл сфераның психологиялық қолдау мен жәрдем көрсетудегі перспективаларын белгілеуді қажет деп таптық.

Зерттеу әдіснамасы мен әдістері

Теориялық әдістер: педагогикалық құбылыстар мен оқиғаларды тарихи талдау әдісі, негізгі мәселенің қолданылуын талдау және сипаттау, зерттеліп отырған мәселенің себеп-салдарын талдау әдісі.

Арт-педагогикалық және арт-терапиялық қызметтің даму үрдісіне белгіленген тұғырлар негізінде болжамдар жасау және дерек көздеріне шолу:

Музыкалық, би-қимылдық немесе драмалық терапия пациенттердің шығармашылық белсенділігін тірек модалдылық ретінде олардың біріне сүйене отырып емдік-профилактикалық фактор ретінде пайдаланылады. Сондықтан да көптеген елдерде осылардың бірін қолдана отырып жәрдем бере алатын арт-терапевтер, музыкалық терапевтер, би терапевтері, драматерапевтер және т.б. мамандар бар. Экспрессивті көркемөнер түрлерімен емдейтін интермодалды терапия түрлері де бар. Мәселен Ресейде М.Е. Бурно [1] қолданып жүрген шығармашылық белсенділіктің бірнеше түрін араластырып пациенттің өзін-өзі айқындауына көмектесетін терапия түрі дәл осы бағытқа жатады.

Бірқатар елдерде (АҚШ, Ұлыбритания және т.б.) өнермен емдеудің түрлі креативтік формалары екі жылдан кем емес уақытқа есептелген арнайы кәсіби дайындықты (магистрлік) қажет ететін дербес парамедициналық мамандық ретінде қарастырылады. Мұндай бағдарламаларды өту – өнер, педагогика, психология, медицина немесе әлеуметтік жұмыс сынды түрлі базалық салалардан білімі бар (бакалавр деңгейінен кем емес) адамдарға өнер негізіндегі кешенді шеберліктері мен дағдыларын түрлі әлеуметтік топтарға психологиялық және психоәлеуметтік көмек көрсетуде пайдалануға мүмкіндік береді.

Сонымен бірге Қазақстан, Ресей сияқты өнер терапиясы дербес мамандық статусын иемденбеген елдер де бар [2]. Бұл елдерде өнер терапиясы түрлері психолог, дәрігер-психотерапевт және тағы да басқа мамандар сәйкесінше бағдарламаларды өз бетімен қосымша білім алу салаларында меңгеретін психологиялық қосымша көмек әдістері ретінде ғана қарастырылады.

Педагогика мен көркем өнердің тоғысында дамып отырған арт-педагогикада акцент тек көркемөнерлік мәдениетті дамытып, көркемөнерлік іс-әрекеттің әр түрінде қолданбалы шеберліктерді табысты игеру жолдарын табуға

ғана қойылмайды, сонымен бірге, ішкі өзіндік тәжірибе, өзіндік эмоциялық бастан кешіру, шығармашылық процеске тікелей қатысу арқылы жалпыадамзаттық құндылықтарға ортақтасуды мақсат етеді.

Соңғы онжылдықтардағы басылымдарға талдау жасау – Қазақстан мен Ресейде (М.В. Азорская, В.Г. Анисимов, А.Б. Айтбаева, Ж. Джанабаева, Б. Талқамбаев, М. Кузубова, Р.А. Верховодова, Т.К. Донская, Г.А. Касен, М.В. Катренко, И.Ю. Кульчицкая, Л.Д. Лебедева, А.А. Момбек, З. Абишева, Т.М. Султанова, А. Соколова, Ж.Н. Шайгозова, Н.Ю. Шумакова, Е.А. Федоринова және т.б.) өнер әлеуетін кәсіби тұрғыда қолдану мүмкіндіктеріне деген қызығушылықтың елеулі дәрежеде артқандығын көрсетеді.

Мамандардың практикалық қызметінде де арт-педагогикалық құралдарды сан түрлі міндеттерді шешуде кеңінен қолданатындығы байқалады:

- оқушыларға рухани-адамгершілік тәрбие беру (З. Абишева, А.Г. Кузнецова, А.Ю. Сметанина, Е.В. Таранова);
- оқушылардың девианттық мінез-құлықтарының алдын алу (Г.А. Касен, Л.С. Картушина);
- ерекше білімдік қажеттіліктері бар балалармен коррекциялық жұмыс (А.Б. Айтбаева, Т.Г. Наретина, Т.В. Туманова, С.Н. Щербак);
- жетім балаларда отбасылық құндылықтарды қалыптастыру (З.М. Садвакасова, Р.Б. Уленгова);
- студенттерді дене мәдениетіне баулу (М.В. Катренко, К.М. Смышев, Н.Ю. Шумакова);
- жоғары оқу орындарындағы оқу процесін ізгілендіру (Ж.Н. Шайгозова, М. Султанова, Н.Ю. Сергеева, Е.А. Федоринова);
- балаларды музыкалық тұрғыдан дамыту (А.А. Момбек, Е.В. Мартынова);
- қабілетті балаларды қолдау (Қ. Жұмабекова, И.А. Бадюгина) және т.б.

Ерекше айтып кетуге тұратын мәселе – «Арт-білім» кешенді пәні [3]. Бұл Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде жүргізіліп отырған гуманитарлық білім берудің айрықша бағыты. Бұл пән пәнаралық инновациялық компонент ретінде мықты әлеуетке ие. Себебі, бұл пәннің енгізілуі белгілі бір дәрежеде халықаралық стандарттарға сәйкес талаптар мен құзыреттіліктерді игеруге мүмкіндік беретін білімдер мен шеберліктер жиынтығын меңгертеді.

Қазіргі күні қолданылып жүрген «арт-терапевтік педагогика» (Л.А. Аметова-Давыдовская), «өнердің психопедагогикасы» (В.П. Ани-

симов), «арт-педагогикалық технологиялар» (Е.А. Федоринова), «арт-педагогикалық тұғыр» (О.С. Булатова) ұғымдарымен бірге күш алып келе жатқан жаңа бағыт арт-психотерапияны (арт-терапияның бір туынды бөлігі) да атап өтуге тиіспіз.

Арт-психотерапия психотерапевтік практика контексіндегі өнер туындыларын (прежде всего, изобразительной экспрессии клиента) қолдануға негізделген. Өнерді өзіндік емделу түрі ретінде ғана емес, сонымен бірге маманның психикалық және соматикалық сұраныстары бар клиентке жеке тұлғаға бағытталған психотерапиялық құрал ретінде пайдалануына негізделген.

Бірқатар авторлар (А.Ю. Сметанина, Т.А. Соколова, Е.В. Таранова және т.б.). арт-педагогиканы педагогиканың бөлек бір бағыты ретінде қарастыруды ұсынады.

Ал арт-педагогика болса дамып келе жатыр және оның жетілуінің перспективаларын төмендегіше сипаттауға болады:

1) білім беру кеңістігінде өнер мен көркемөнерлік қызметтің адамға әсер ету механизмдерін кешенді түрде сипаттау мен интерпретациялау;

2) өнер мен көркемөнерлік қызметтің кейбір жанрларының, түрлерінің, бағыттарының педагогикалық әлеуетін зерттеп, үйрену;

3) өнер мен көркемөнерлік қызметті пайдалана отырып педагогикалық процесті ұйымдастырудың теориялық негіздерін жасақтау;

4) арт-педагогикалық іс-әрекеттің мазмұнын жобалау;

5) білім беру үрдісінде өнер мен көркемөнерлік қызметті вариативті түрде қолданудың әдістемелері мен технологияларын жасау.

Арт-педагогикалық қызмет барысында арнайы кәсіби-педагогикалық міндеттердің бір шоғы шешілер еді. Оларды жалпылама үш топқа бөліп көрсетуге болады:

1. Оқу-тәрбиелік материалдың мәнін айқындау. Бұл жағдайда көркемөнер құралдарының көмегімен педагог: білімдік мазмұнды түсіндіре, толықтыра, назар аударта, қызықтырақ ете алады; алынған ақпаратты бейнелік түрге аудару арқылы бекіте (құбылыстың мәнін тереңірек түсіну ақпаратты символдық деңгейге дейін қысқарту) алады және т.б.;

2. Педагогикалық ықпал етудің шарттарын оңтайландыру. Көркемөнер құралдары мұғалімге оқушылармен оқу-тәрбиелік өзара әрекетке психофизиологиялық және түрткілік дайындық мүмкіндігін береді; тақырыпқа тезірек кірігу үшін қажетті ерекше көңіл-күйді қамтамасыз етеді; оқушыларды бір темптен екіншісіне

аударып отырып, қызығушылықтарын белсендіреді; күрделі теориялық материалдан практикаға көшуге, бейнелі ойлауды «іске қосуға» көмектеседі; олардың психикалық мазасыздануларын төмендетіп, релаксациялық күйге енулеріне жағдай жасайды;

3. Оқу материалын игерудегі құндылық қарым-қатынастардың, түрткілер мен қағидалардың, мәнінің динамикасы мен сапасын жасырын диагностикалау. Атап өтетін нәрсе – арт-педагогикалық қызметтегі диагностиканың ерекшелігі оның аралық сипатында. Бұл педагогқа оқушыларға оның нәтижелерінің бір бөлігін ғана хабарлауына (оқушылардың сезімдері мен күйзелістерін жария етпеу үшін) мүмкіндік береді.

Білім беру процесінде арт-педагогикалық қызметтің функциялық мазмұнын түсіну – педагогқа арт-педагогикалық нәтижелердің түрі мен алыну диапозондарын болжауға мүмкіндік береді. Аталған функциялардың қатаң бөлінуі сөзсіз, тек теориялық елестету деңгейінде ғана мүмкін. Шынайы педагогикалық процесте арт-педагогикалық қызметтің түрлі функциялары өзара тығыз байланысты. Мұндай құбылыс көркемөнердің жартылай қызмет ету сипатымен түсіндіріледі. Өз кезегінде бұл арт-педагогикалық қызметтің көмегімен өте көп педагогикалық міндеттерді шешуге жол ашады.

Осылайша, арт-педагогикалық қызметтің маңызды ерекшелігі – оның икемділігінде және нақты шарттарға негізделген міндеттерінің ситуативтілігі мен арт-педагогикалық өзара бірлескен іс-әрекеттің алдын ала әзірленетіндігінде.

Арт-педагогиканың дамуы хақындағы болжамдарды негіздеуде біз 1927 жылы неміс психиатры А. Кронфельд өзінің «Психогогика, или Психотерапевтическое учение о воспитании» [4] атты мақаласында ұсынған педагогика мен психотерапияның бірлесе қызмет етуі қажеттігі туралы идеясына сүйендік.

Жоғарыда айтылғандарды жинақтай отырып, біз болжамдардың бірнеше түрін бөліп көрсетуді жөн көрдік.

Классикалық болжам: қазіргі заманғы арт-педагогиканың дамуы негізінде тигізетін әсері көркем шығармашылықпен тығыз байланысты экспрессиялы, коммуникациялы, символдық мәні бар арт-терапия жатыр (Кэроул Уэлсби [4]). Бұл тұғыр адам өз шығармасы туралы терең ойланбастан, кенеттен сурет салғанда, мүсіндегенде оның ішкі «Мені» көру бейнелерінде көрініс табады деген сенімге негізделген. Көркемөнер шығармашылығындағы бейнелер –

қорқыныштар, ішкі конфликтілер, балалық шақ естеліктері, түс көру сияқты бейсана үрдістерінің барлық түрлерін бейнелейді деп есептеледі. Оларды сөзбен сипаттау бала үшін қиындықтар тудыруы мүмкін. Сондықтан да көбінесе, қатты күйзелістерді айқындап бейнелеудің бірден бір мүмкіндігі дәл осы вербалды емес құралдар болып табылады.

Қолданбалы болжам: қолдануында арнайы дайындықты қажет етпейтін, орындаушының таланты мен жұмыстың көркемдік сапасы емес, тек қана шығармашылықтың өзіндік процесі мен адамның ішкі әлемінің ерекшелігі мен емдік күші маңызды болып табылатын көркемдік-қолданбалы сипаттағы түрлі қызметтер (сурет салу, мүсіндеу, ағашқа күйдіріп сурет салу, матадан, теріден, табиғи материалдардан және т.б. заттар жасау) алдағы уақытта өз дамуын күшейтеді (Грехова А.В., Кокоренко В.Л., Сьюзан Коган және т.б.).

Педагогикалық болжам: білім беру саласында арт-терапевтер рөлінің артуы (Копытин А.И., Корженко О.М., Сергеева Н.Ю., Гришина А.В., Алексеева М.Ю. және т.б.). Олар жалпы білім беретін және арнайы мектептерде, көбінесе, мінез-құлықтық, эмоциялық бұзылыстары бар және үлгерімі нашар балалармен жұмыс жасайды [5].

Психологиялық болжам: визуалдық және пластикалық экспрессия «тілінің» дамуы және жетілдірілуі (Остер Дж., Бурно М.Е., Мухина В.С., Леонтьев А.А., Буякас Т.М. және т.б.), яғни сурет көркемөнер емес, сөйлеу болып табылады, бұл – шынайы нысандарды көркемөнерлік символдармен алмастыру бойынша өзіндік экспери-

мент. Осылайша тұлғаның өзін-өзі бейнелеуіне деген сұраныстары іске асырылады.

Нәтижелер мен талқылау

Арт-педагогикалық және арт-терапиялық қызмет көрсету жұмыстарының мазмұнын жетілдіру бағыттарының картасын (1-кесте) жасауда арт-терапиялық қызмет көрсету терең психотерапиялық бағыттылыққа ие бола бастағаны (А. Хайгл-Эверс, Ф. Хайгл, Ю. Отт, У. Рюгер, А.Е. Берегулина, О.А. Ионов және т.б.) және арт-терапияны психосоматикалық аурулармен ауыратын адамдарға емдеу мен реабилитацияның түрлі кезеңдерінде қолдану тәжірибесі есепке алынды. Сонымен бірге, арт-педагогикалық және арт-терапиялық қызмет көрсету жұмыстарының мазмұнын жетілдіру бағыттарының картасына онкологиялық және де басқа ауыр дерттер түрлерімен ауыратындарға психологиялық көмек құралы түрінде (Самахова И., Малкиоди К., Моцкувене А. және т.б.) қолданылатын арт-терапия тәжірибесі де енгізілген. Бұл жерде, сондай-ақ, профилактиканың суицидологиялық аспектісі де есепке алынған.

Арт-педагогикалық және арт-терапиялық қызмет көрсету жұмыстарының мазмұнын жетілдіру бағыттарының бұл картасында арт-терапияның маңызды әлеуеті халықтың түрлі әлеуметтік тұрғыдан әлсіз бөлігімен (жұмыссыздықтан стресске түскендер, саяси қашқындар мен репатрианттар, жазасын өтеп келгендер немесе жазасын өтеушілер және т.б. (Кружилина Н.М., Лебедев А.А. және т.б.) жұмыс жасауда да көрінетіндігі сипатталады.

1-кесте – Арт-педагогикалық және арт-терапиялық қызмет көрсету жұмыстарының мазмұнын жетілдіру бағыттарының картасы

Мазмұн параметрлері	Жетілдіру бағыттары	
	Арт-педагогикалық жұмыс	Арт-терапевтік жұмыс
1	2	3
Ғылыми білімдер аумағында	1. Педагогикалық ғылымның бағыттары (тәрбие, оқыту, әлеуметтену, адамның дамуы, мінез-құлықтың негативті құбылыстарының алдын алу және т.б.). 2. Көркем білім беру бағыттары	Психотерапияның, медицинаның, психология мен психиатрияның бағыттары.

Мазмұн параметрлері	Жетілдіру бағыттары	
	Арт-педагогикалық жұмыс	Арт-терапевтік жұмыс
1	2	3
Кәсіби міндеттер сферасында	<p>1. Тәрбие (тұлға сапаларының өзіне, өзгелерге, қоғамға, табиғатқа деген қарым-қатынасының қалыптасуы).</p> <p>2. Дамыту (креативтілік, танымдық, мотивациялық, эмоциялық-құндылықтық сфералардың дамуы).</p> <p>3. Оқыту (оқу материалын түсіндіру, оны эмоциялармен, құндылықтармен, тұлғалық мәнмен толтыру).</p> <p>4. Тұлға дамуындағы деструктивті және аутодеструктивті ағымдардың алдын алу.</p> <p>5. Арт-білім.</p> <p>6. Педагогикалық сипаттағы арт-қызметтер: іс-әрекет пен қарым-қатынастың, білім алу мен тәрбиенің тиімділігі мен сапасының артуы (эмоциялық немесе мінез-құлықтық даму бұзылыстары жоқ балалар мен жасөспірімдер), сенімді мінез бен тұлғааралық дағдылардың және өзіндік регуляция мен стрессті басқара алудың дамуы.</p>	<p>1. Психикаға емдік әсер ету (адамды әртүрлі эмоциялық, тұлғалық, әлеуметтік проблемалардан құтқару).</p> <p>2. Психокоррекция (психологиялық даму ерекшеліктерін түзету, қажетті психологиялық сапаларды қалыптастыру, өзгермелі жағдайларға бейімделу деңгейін арттыру және т.б.).</p> <p>3. Психопрофилактика (жүйке-психикалық және психосоматикалық аурулардың алдын алу, сондай-ақ, ауыр психо-травмалық реакцияларды жеңілдету).</p> <p>4. Арт-психотерапия</p> <p>4. Адам әлеуетін дамыту (тұлғаның, ұжымның және қауымдастықтың)</p> <p>5. Психологиялық сипаттағы арт-қызмет: медициналық, білім берушілік және әлеуметтік мекемелерде; емдеу, профилактикалық, реабилитациялық және дамытушы бағдарламалар аясында.</p> <p>6. Медиация практикасы.</p>
Көркемөнер құралдарын қолдану мақсаты сферасында	<p>1. Оқу-тәрбие мазмұнының анықталуы.</p> <p>2. Педагогикалық өзара әрекеттестік шарттарының оңтайландырылуы.</p> <p>3. Құндылықтық қарым-қатынастардың, түрткілердің және оқу материалын игеру сапасының жасырын диагностикасы.</p>	<p>1. Клиенттің өзінің ішкі әлемі мазмұнын сипаттауы.</p> <p>2. Сезімдер мен ойларды көркем түрде сипаттау (клиент маманның көмегімен ішкі дүние тәжірибесі мен көркем шығарманың ара байланысын сезінеді).</p> <p>3. Ішкі және тұлғааралық конфликтілерді, дағдарыстық жағдайларды шешу және т.б.</p>
Жұмыс түрі, әдістері мен техникалары сферасында	<p>Арт-қызығушылықтарына сәйкес клубтық жұмыстар, хикаяларды ойдан шығару әдістері, символикалық арт-әдістер және эстетикалық лэззат арт-әдістері, ойындық, импровизациялық әдістер, қолданбалы-бейнелеу әдістері, музыкалық және би-кимылдық әдістер.</p> <p><u>Енжар әдістер:</u> Суреттер мен басқа да көркемөнер туындыларын тамашалау, кітап оқу, музыкалық шығармаларды тыңдау және т.б.</p> <p><u>Белсенді әдістер: шығармашылық туындыларды жасау әдістері</u> (суреттер, декоративті қол жұмыстары, мүсіндеу және т.б.).</p>	<p>Библио-терапия, сазбалшық және камыр терапиясы, вокал-терапия, драма-терапия, гримтерапиясы, көркемсурет терапиясы, имаго-терапия, музыка-терапия, топтық арт-терапия, ойын терапиясы, «Жүйелік арт-терапия» (ЖАТ) әлісі, фракталдысурет салу әдісі, құм терапиясы, Мандала әдісі, фототерапия, «Handmade» әдісі, «Монотипия» техникасы және т.б.</p>
Құралдар мен көркемдік материалдарды жетілдіру шеңберінде	<p>Көркемөнер құбылыстарының сантүрлілігі (кез келген жанрдағы шеберлердің туындылары, арт-педагогикалық процеске қатысушылардың жұмыстары, көркем бейнелер және т.б.).</p> <p>Қойылымдарда (перформанстарда) грим, майшамдар, костюмдер, музыкалық аспаптар қажет болады.</p> <p>Клиенттің бейнелеу жұмыстары.</p>	<p>Түрлі бейнелеу материалдары (қарындаштар, фломастерлер, түсті бояулар, гуашь, балауыз борлар, пастель, сангина, көмір қарындаш, қылқаламдар, палитра, су құятын құтылар, губка, түрлі-түсті қағаздар, картон, фольга, желім, скотч, кайшы, жіптер, маталар, сазбалшық, пластилин, бор, миниатюрлі мүсіндері бар құм, ағаш, көлемді композициялар жасауға арналған табиғи және де басқа материалдар).</p>
Көркемөнер жанрлары шеңберінде	<p>Сурет, фольклор, графика, мүсін, чеканка, фотография, ағаш ою, күйдіру, гобелен, мозаика, фреска, тері мен жүннен, матадан және т.б. заттар жасау.</p>	<p>Бейнелеу, музыкалық, ән-би, театр өнері.</p>

Мазмұн параметрлері	Жетілдіру бағыттары	
	Арт-педагогикалық жұмыс	Арт-терапевтік жұмыс
1	2	3
Жұмыс нәтижелерін қолдану сферасында	1. Көркем бейнелеу туындылары оқу-тәрбие мазмұнын айқындау факторлары ретінде. 2. Көркем бейнелеу туындылары педагогикалық әрекеттестік шарттарын оңтайландыру құралы ретінде. 3. Көркем бейнелеу туындылары құндылық қарым-қатынастар мен мотивтердің жасырын диагностикасының құралы ретінде. 4. Көркем бейнелеу туындылары тұлға деструкциясы профилактикасының факторы ретінде.	1. Бейнелеу туындылары психикалық және тұлғалық даму факторы ретінде. 2. Бейнелеу туындылары адамның ішкі дүниесін зерттеу құралы ретінде. 3. Бейнелеу туындылары психологиялық диагностика құралы ретінде. 4. Бейнелеу туындылары психотерапия құралы ретінде.

Бұл картада арт-педагогикадағы білімдік технологиялар баланың өнерлік тұрғыдан даму міндеттерін шешу мен оқу процесін барынша оңайлатуға бағытталған. Олар тұлға тұтастығын сақтауға, яғни қоршаған ортаны интеллектуалдық және көркемдік тұрғыдан қабылдауды іске асыруға көмектеседі. Бұл әдістер педагогты баланың білімдер жүйесіне еркін кірігуін қамтамасыз ететін тәсілдер жүйесімен қамтамасыз етеді де, оның бүкіл сезім органдарының – ес, зейін, интуиция және т.б. іске қосылуына жәрдемдеседі.

Қорытынды

Қазіргі заманғы зерттеулердегі өте маңызды аспект: арт-педагогика түрлі категориядағы оқушылармен жұмыс жасауға мүмкіндік береді. Арт-педагогика проблемасы бар балалармен жұмыстың шеңберінен тысқары шығады, дегенмен де, көркемөнерлік білім беру мен эстетикалық тәрбие сферасының әдіс-тәсілдерін қайталамайды. Яғни, «арт-педагогика» ұғымына тек қана дамуында шектеулері бар балаларды арнайы көркемөнер түрлеріне оқыту ғана емес, сонымен бірге, сау балаларды да әлеуметтік адаптациялауда көркемөнерлік мәдениетке тәрбиелеу мәселелері кіреді.

Біздің бақылауымызша, арт-терапияны тек қана жалпы білім беретін немесе арнайы мектептерде ғана емес, сонымен бірге, мектепке дейінгі, қосымша білім беру мекемелерінде, жоғары оқу орындарында студенттерге психологиялық қолдаудың бір әдісі ретінде қолданудың зор мүмкіншіліктері бар [6].

Арт-терапия өз бетінше тәрбиелік-білім берушілік міндеттерді шешуге кіріспейді, бірақ, оларды оқушылардың немесе педагогикалық ұжымның жекетұлғалық ауытқушылықтарын шешу және кейбір отбасылық патогендік ықпалдарды реттеу арқылы іске асыра алады.

Жоғарыда айтылған міндеттерді алдыңғы ретке қою арт-терапияны емдік-коррекциялық және профилактикалық әсері бар жүйе ретінде көркемөнерлік педагогикадан ерекшелендіреді.

Біздің ойымызша, мұның бәрі білім беру мекемелерінде суицидке, депрессияға, стресске, негативті терең қабылдаушылыққа қарсы жақсы кедергі бола алады және ерте кезден бастап қолданылса барынша мықты профилактикалық күш болып табылады. Себебі, арт-педагогикалық және арт-терапевтикалық қызмет мазмұны өмірлік бекемдікке, стресске төзімділікке, жағымды көңіл-күйге және дүниені оптимистік көзқараспен қабылдауға бағытталған.

Әдебиеттер

- 1 Бурно М.Е. Терапия творческим самовыражением / под ред. М.Е. Бурно. – М.: Медицина, 1989. – 304 с.
- 2 Верховодова Р.А., Галустов Р.А. Зарубежный опыт арт-педагогика как система интегрированного применения элементов искусства в образовательном процессе // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. – 2011. – № 1. – С. 15-18.
- 3 Айтбаева А.Б., Султанова М.Э., Шайгозова Ж.Н. Артобразование: учебник для вузов. – Алматы: Ұлағат, 2015.
- 4 British Association of Art Therapists. Artists and Art Therapists: A Brief Description of Their Roles within Hospitals, Clinics, Special Schools and in the Community. – London: BAAT, 1989. – 293 p.

5 Копытин А.И. Системная арт-терапия: теоретическое обоснование, методология применения, лечебно-реабилитационные и дестигматизирующие эффекты: автореф. дис. доктора мед. наук. – СПб.: Санкт-Петербургский научно-исследовательский психоневрологический институт им. В.М. Бехтерева, 2010. – 55 с.

6 Айтбаева А.Б., Момбек А.А., Касен Г.А. Заманауи арт-педагогикалық әдістердің инновациялық мазмұны// Педагогика және психология, ғылыми-әдістемелік журнал Абай атындағы ҚазҰПУ, – 2016. – №4 (26). – 83-92 бб.

References

- 1 Burno M.E. (1989) Therapy creative expression /under the edition M. E.Burno. Moscow. Medicine, 304.
- 2 Verkhovodova R.A. & Galustov R.A. (2011) Foreign experience in art pedagogic as a system of integrated application of art elements in educational process. Bulletin of Adyghe State University. Series 3: Pedagogic and psychology. #1. 15-18.
- 3 Aitbayeva A. B., Sultanova M. E. & Chaikozova Zh. N. (2015). Art education: Textbook for universities. Almaty, Ulagat.
- 4 British Association of Art Therapists. Artists and Art Therapists: A Brief Description of Their Roles within Hospitals, Clinics, Special Schools and in the Community. London: BAAT, 1989. – 293 p.
- 5 Копытин А. И. (2010) System art therapy: theoretical foundation, methodology of application, therapeutic, rehabilitation and destigmatizing effects: abstract of dissertation by doctor of medical Sciences. Saint-Petersburg, Saint-Petersburg V. M. Bekhterev scientific research psych neurological Institute, 55.
- 6 Aitbayeva A. B., Mombek A.A. & Kasstn G. A. (2016) Innovative content of the modern art-pedagogical methods. «Pedagogic and psychology», scientific-methodical journal Abai KazNPU. #4 (26). 83-92